مجله علوم زیست پزشکی پیشرفته | سال دهم | شماره ۴ | زمستان ۱۳۹۹

مقاله مطالعه موردی

ایجاد فضاهای خود درمانگر در معماری سطوح داخلی بیمارستان ها با الگو برداری از شیوه های به کار رفته در مساجد سنتی ایرانی

وحید پرهوده، فرح حبیب *

دانشکده هنر و معماری و عمران، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۲۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۱۸

چکیده

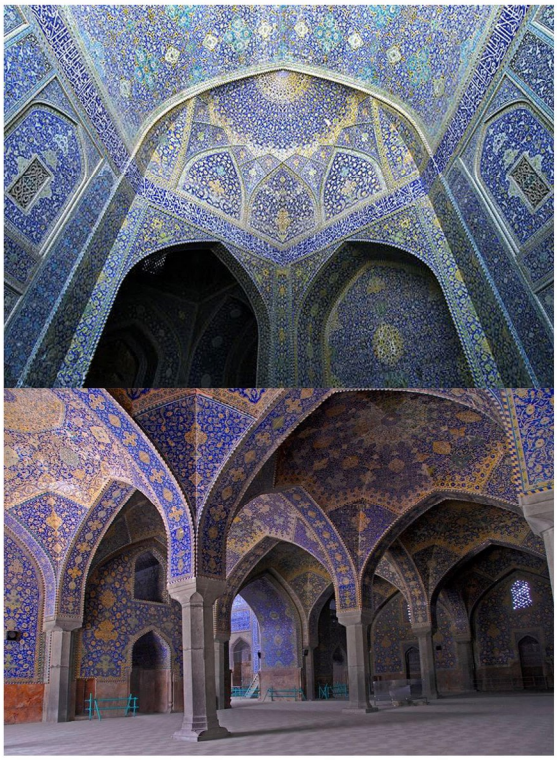
تاثیر متقابل فضای معماری و رنگ‌های بکار رفته در آن بر بیمار، یکی از اصول کلیدی و چالش‌های مهم در ساخت بیمارستان‌ها می‌باشد. این تاثیر علاوه بر جنبه‌های عملی و فیزیکی در اثر بخشی درمان بیمار، بر روی جنبه‌های ذهنی و روانی به جا مانده از دوره‌ی درمان، دارای اهمیت به‌سزایی است. عمق این تاثیر، نه تنها در فضای زیستی بیمار-یعنی در فضایی که زمان بیشتری را در آن سپری می‌کند- محسوس تر می‌باشد بلکه بر روی روحیه و نشاط کادر درمان که شاید بیش از نیمی از اوقات شبانه روز خود را در این فضا سپری می‌کنند دارای تاثیر چشمگیری است. بکارگیری عناصر روحیه‌بخش، خاص معماری مراکز درمانی نبوده بلکه حتی در معماری سایر بناها همچون خانه‌های معمولی بکار گرفته می‌شود. اوج استفاده این عناصر را می‌توان در معماری عبادتگاه‌ها، زیارتگاه‌ها و بالاخص در مساجد سنتی ایرانی یافت. در این پژوهش ابتدا به معرفی این المان‌های درمانگر در ساختار معماری و بخصوص معماری سطوح داخلی مساجد سنتی ایرانی پرداخته و سپس چگونگی بکارگیری آن‌ها در فضاسازی و طراحی فضای داخلی بیمارستان‌ها بررسی و ارائه گردیده است. براساس مطالعات انجام شده به‌نظر می‌رسد ترکیب معماری بکاررفته درفضای داخلی مساجد ایرانی با الزامات طراحی معماری یک‌فضای درمانی می‌تواند نقش تاثیرگذاری در ارتقاء روحیه، نشاط و سلامت روانی بیماران و کادر درمان داشته باشد.

کلمات کلیدی: سطوح داخلی، بیمارستان، مساجد سنتی، فضای خود درمانگر

مقدمه

معماری سطوح داخلی فضای مساجد سنتی ایرانی مانند مسجد امام و شیخ لطف‌الله که نمونه‌های بی نظیری از مساجد ایرانی در دوره صفویه و شهر اصفهان می‌باشند، پوشیده شده از کاشی‌های مرسوم به کاشی هفت‌رنگ، ترکیبی بی‌بدیل از رنگ‌های طیف آبی، نیلی و فیروزه‌ای را در خود جای داده‌اند که در موقعیت‌ها و عملکردهای مختلف در طیف‌های متنوع از آن به صورت هدفمند استفاده شده است. این رنگ‌ها با ترکیبی موزون و هماهنگ با نقوش سنتی مانند نقوش اسلیمی و ختایی، سطوح کار شده‌ای را در جهت آرامش ذهنی و روانی مخاطب فضای خود، برای تعامل و رهایی از شرایط بیرونی و توجه به عمق و درون خود ایجاد نموده‌اند که همزمان در جهت عملکردهای اصلی فضا، زیبایی هدفمندی نیز برای مخاطب به ارمغان می‌آورند.

به تناسب حرکت و تردد و نوع فعالیت در هر فضا، ترکیب رنگ های بکار رفته در بدنه و سطوح داخلی مساجد متفاوت می شود. مثلاً در فضای ورودی و ایوان‌های اصلی که حرکت و تردد در آن‌ها بیشتر بوده، از طیف رنگی پر انرژی‌تر با نقوش پرتحرک استفاده می‌شده و برعکس آن در فضای شبستان که فضای مکث و نشستن و تعامل بوده، طیف رنگی عمیق‌تر، آرامتر و از نقوشی ایستاتر بهره برده شده است.

تصویر۱- بالا، ترکیب رنگ‌های استفاده شده در ورودی و ایوان مسجد- تصویر پایین، ترکیب رنگ‌های استفاده شده در شبستان میجد امام اصفهان. منبع: نگارنده

نویسنده مسئول: فرح حبیب، استاد معماری، دانشکده هنر و معماری و عمران، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: farahhabib1399@yahoo.com

https://orcid.org/0000-0001-8052-6229

این اصول در معماری داخلی فضاهای درمانی مانند بیمارستان ها که نیاز به ایجاد فضای آرام و مانوس با مخاطب در آن ضروری می‌باشد نیز می‌تواند نقش بسزایی در کم‌کردن بار روانی بیمار و همچنین کادر درمان داشته باشد. سطوح فضای داخلی بیمارستان می‌تواند به گونه‌ای طراحی گردد که مخاطب با قرار گرفتن در آن احساس دربرگیرندگی یا همان امنیت فضایی را دریافت نماید و این احساس منجر به ایجاد حس تعلق و حس آشنایی با فضای داخلی بیمارستان گردد که به طور قابل توجهی با پایین آوردن میزان استرس و تشویش مخاطب، به درمان هر چه زودتر او کمک شایان توجهی نماید. همچنین طراحی مناسب سطوح فضای داخلی، برای کادر درمان نیز می‌تواند باعث ایجاد همبستگی و ارتباط مناسب‌تر با فضای فعالیت آن‌ها شود که این امر از مهمترین شاخصه‌های بهره‌وری و رضایت افراد از محیط کار و فعالیت خود می‌باشد و تاثیر مستقیمی در فرآیند بهبود بیماران در بیمارستان‌ها نیز دارد.

یکی از مهمترین ابزار این تحول در ایجاد حس متفاوت در فضای درمانی بیمارستان‌ها بهره‌گیری حرفه‌ای از ترکیب رنگ های متناسب با رفتار هر فضا می‌باشد و همچنین استفاده از فرم‌های آشنا در ساختار سطوح داخلی برای برقراری ارتباط هرچه بیشتر مخاطبین با این فضا است. به عنوان مثال پایین آوردن میزان هیجان فضایی در فضاهای پرتردد و پرتنشی مانند بخش اورژانس، با بهره‌گیری از رنگ‌های با طول موج های پایین‌تر در سطوح فضا و استفاده از فرم‌ها و نقوش بزرگتر و کم‌تراکم‌تر برای تعریف و گذر هرچه سریع‌تر زمان برای مخاطب، می تواند نقش بسیار مهمی در پایین آوردن بار روانی این فضا داشته باشد. همچنین استفاده از ترکیب رنگ‌های گرم و دربرگیرنده و زندگی بخش در قسمت ریکاوری و ایجاد جزئیات تزیینی با مقیاسی کوچکتر در این قسمت، باعث ایجاد حس طراوت و زندگی به مخاطب در این فضا می‌گردد.

نتیجه گیری

با طراحی مناسب سطوح داخلی فضای بیمارستان‌ها و بهره گیری از آموزه‌های معماری سنتی به ویژه سطوح کاشی‌کاری مساجد سنتی می‌توان بر اساس مدل و رفتار هر فضا در بیمارستان، رنگ و فرم و حتی نقوش سطوح فضای داخلی را گونه‌ای طراحی کرد که این سطوح، خود نقشی تعیین کننده در فرآیند درمان مخاطب داشته باشند و باعث تسریع در فرآیند درمان گردند.

این مقاله بر گرفته از رساله دکتری معماری وحید پرهوده با عنوان " رویکردی تحلیلی به طراحی سطوح داخلی در معماری سنتی درونگرای ایرانی نمونه موردی مساجد صفویه و قاجار" که به راهنمایی دکتر فرح حبیب و مشاوره دکترحسین ذبیحی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران انجام شده است می باشد.

تصویر۲- بالا، ترکیب رنگ های استفاده شده در سطوح داخلی اورژانس- تصویر پایین، ترکیب رنگ های استفاده شده دربخش ریکاوری. منبع: http://espo-co.ir/fa/node/392

تعارض منافع

نویسندگان هیچگونه تعارض منافعی را اعلام نکرده‌اند.

References

1. Azadi M, Taghipour M, Comparison of spatial-functional structure of Isfahan Imam Mosque and Vakil Mosque. Quarterly Journal of Islamic Architectural Research. 1396; 14:105-121.
2. Ishaqabadi A. Color psychology and its effect on hospital design and patient treatment. Khatam Healing Neuroscience J. 2017; 130-142.
3. Akbari F. Rethinking the geometric proportions of creation in the works of Islamic art and architecture. Urban Management J. 2016; 44: 107-124.
4. Khanizad Sh. Hospital Design, Century Architecture J. 2010; 4: 18 -21.
5. Georgi Mehlabani Y. The effect of color in the design of hospital wards. Iranian architecture and urban planning J. 1392; 6: 61-75.
6. Nazar Ilkhani R, Rahai A. Investigating the effect of color in children's treatment spaces from the perspective of environmental psychology. International Human Conference. 2015.

Case report Article

Creating Self-Therapist spaces in the architecture of the interior surfaces of hospitals by modeling the methods used in traditional Iranian mosques

Vahid Parhoodeh , Farah Habib *

Department of Art and Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Recived: 15 Nov. 2020 Accepted: 07 Jan. 2021

Abstract

The impact of architectural space and its colors on patients is one of the fundamental principles and important challenges in the construction of hospitals. In addition to the practical and physical aspects of the effectiveness of the patient's treatment, this effect is one of great importance to the mental and psychological aspects left over from the treatment period. The depth of this effect is more noticeable in the patient's living space - that is, in the area where he spends more time - and in the mood and vivacity of the treatment staff, who may spend more than half of their life in this space. They have a dramatic impact. The use of inspiring elements is not specific to the architecture of medical centers but is even used in the architecture of other buildings, such as ordinary houses. The peak of the use of these elements can be found in the architecture of places of worship, shrines, and especially in traditional Iranian mosques. In this research, these therapeutic elements are first introduced in the architectural structure, especially the architecture of the interior surfaces of traditional Iranian mosques, and then how they are used to create space and design the interior of hospitals. Based on the studies, the combination of architecture used in the interior of Iranian mosques with the architectural design requirements of a medical space can effectively promote the mood, vitality, and mental health of patients and medical staff.

Keywords: Interior surfaces, Hospital, Traditional mosques, Self-healing space

***Corresponding Author: Farah Habib,** Professor, Department of Art and Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
https://orcid.org/0000-0001-8052-6229

Journal of Advanced Biomedical Sciences; 10 (2020): 3132-3134